

Şase documente și câteva cuvinte despre protopopul Dimitrie Stoichescu-Petrovici

Protopopul Dimitrie Petrovici alias Stoichescu dela Lipova, a fost un personaj marcant în viața românilor bănățeni dela jumătatea veacului trecut. Nu am știre, că viața lui ar fi fost cercetată și scrisă. Găsec despre el numai mențiuni fugare, cu toate că, într'un chip oarecare, a ajuns în centrul preocupărilor românești-bănățene din epoca dela 1848—49, mai ales din vremea când, pe urma hotărârilor adunării naționale a Românilor bănățeni, ținută în Lugoj la 15/27 Iunie 1848, fu numit vicar episcopesc la Timișoara, ca și colegul său, protopopul Ignatie Vuia dela Vârșeț, vicar episcopesc acolo.

Nu am pretenții să spun lucruri mari despre protopopul-vicar episcopesc Dimitrie Stoichescu. Voiu face, însă, cunoscute șase documente ce mi-au ajuns la mână, în original, cu privire la rosturile vicariale ale dânsului și la închisoarea ce-a suferit-o în Kufstein, pe urma triumfului reacțiunei habsburgice.

*

Protopopul Dimitrie Petrovici alias Stoichescu s'a născut în Belinț și a ajuns protopop al Lipovei. În această calitate a sa l'au apucat evenimentele dela 1848/49, cari — în acord cu atitudinea politică de atunci a Românilor bănățeni, revoltați împotriva ierarhiei sârbești, care ținea cu împăratul dela Viena — l'au împins spre scaunul de vicar episcopesc.

Ce se întâmplase adecă?

Adunarea națională a Românilor bănățeni, ținută în Lugoj, declară pe vlădicii sârbești dela Timișoara și Vârșeț de destituiți, ca unii ce nu erau aleși pe calea sinodală cu concursul poporului. Luptătorul Eftimie Murgu, care a prezidat acea adunare, face, la 1/13 Iulie 1848, un raport în chestiune, guvernului unguresc, care se și folosi de acest prilej, pentru a-i atrage pe românii bănățeni de partea sa. Astfel ajunseră de vicari episcopești, cei doi protopopi numiți mai sus.

Cât îl privește pe protopopul Dim. Stoichescu, el putu ajunge la această situație, deoarece episcopul Pantelimon Jivcovici dela Timișcara se făcuse — în sensul politicei ungurești — vinovat de crima trădării de patrie. Din această pricină fu înlăturat din scaun.

Iar, pentruca eparhia să nu rămână fără de cărmuitor, Ministerul ungar al Cultelor și Instrucției publice, prin actul său No. 895, semnat în Debrețin la 31 Mai 1849 de ministrul Horvâth Mihály, îl institue în mod provizor, de vicar episcopesc la Timișoara. Totodată îl îndrumă să iee contact cu celalalt vicar episcopesc, dela Vârșeț, pentru a repartiza pe preoți, strămutându-i din sate cu prea mulți preoți în locuri lipsite de aceștia. Și totodată îi cere raport: dacă ar fi consult să se țină acum sinod eparhial?

Două săptămâni mai târziu, acelaș ministru, acum din Budapesta, îi comunică intenția sa, de a organiza în Ministerul ungar al Cultelor o secție pentru biserica ortodoxă. Spre scopul acesta, i-se cer nume de persoane, cari — români și sârbi deopotrivă — ar fi potriviți pentru posturile de consilieri, secretari, concepiști și concepiști auxiliari ministeriali. Făspunsul se cerea în termen de 8 zile, — cu singura condiție pentru candidați: să fie patrioți neprihăniți.

Protopopul-vicar a și răspuns. Cel puțin aceasta se poate presupune din ciorna sa, scrisă de altfel românește, în care propunea de consilieri pe următorii: „ablegatul“ (deputatul dietal) Pap Sigismund, Vasici Andrei, „birghermaistorul“ (primarul) Vârșețului; Atanasievici Gheorghe, fibirău, în comitatul Cărașului, Raț (?) Atanasie, solgăbirău în comitatul Timișului, — toți aceștia români. Iar de secretari și concepiști recomanda sârbi, în persoanele următoare: Bolici (?) Șandor și Panoit Gheorgie din Vârșeț; apoi pe Popovici Ioan din Arad, Vlad ablegatul, Popovici Simeon, care și atunci era secretar în ministeriu, și pe Atanasievici Alexandru și Rezey Alexandru, amândoi acești din urmă din Lugoș. De sine înțeleș, din seria de secretari și concepiști, d'abia pe cei doi dintâi îi putem socoti de sârbi, iar restul români.

La trei zile după înștiințarea că e numit vicar, adecă la 18 Iunie 1849, ministrul îi asemează lui Dimitrie Stoichescu despre leafa de vicar, de 1200 fl. (pengö forint) la an, ce avea s'o ridice la Lipova.

În ce condiții pe mai departe a decurs activitatea vicarială a protopopului: D. Stoichescu, nu putem ști, decât atâta că, biruind reacțiunea politică reprezentată de interesele Habsburgilor, vicarul Stoichescu a fost osândit și trimis la închisoare, în Kupfstein.

Cât de lungă avea să-i fi fost croită pedeapsa, nu o știm. Dela Kupfstein, însă, a scăpat având certificatul dela 19 Februarie 1854, dupăce pedeapsa, ce i-se croise, a fost redusă prin grația împărătească, la patru ani. Astfel se poate presupune, că a intrat la închisoare la începutul anului 1850. Iar la eliberarea lui din Kupfstein i-se dă un certificat că și-a făcut pedeapsa.

Prin urmare, aci am mai putea stabili prin deducțiune, un amănunt: Funcțiunea sa vicarială a durat dela numirea sa din 31

Mai 1849, până după începerea anului 1850, când trebui să-și facă pedeapsa de închisoare.

Scăpat dela Kupfstein, i-se dă un pașaport de întoarcere acasă. În pașaport încă se cuprind câteva date personale despre dânsul. I-se spune în acela, pe numele de Petrovits Demeter alias Stoikcuska. Evident, o greșeală de scris a neamțului, care nu era familiarizat cu numele românești. Pașaportul conține de altfel și semnătura proprietarului: Demeter Stojkesku.

În pașaport era arătat, cu starea sa de protopresviter, născut în Belinț. Domiciliul îi era Lipova.

La ieșirea din temniță, în 1854, avea vârsta de 60 de ani. Deci s'a născut la stârșitul veacului XVIII, probabil în 1794. Era văduv; de statură mijlocie, lungăreț la față,, gura și nasul: proporționate; ochii: albaștri; cărunt și cu mers încovoiat. Se mai putea, oare, să nu iasă căruț și gârbovit din temnița dela Kufstein, unde, cu un veac mai înainte vreme, muriseră atâția ardeleni cu moarte de martiri, pentru religia lor?

După marșruta impusă, avea să plece, dela Viena, peste capitala Pesta, Seghedin, la Arad și de aici la Lipova.

Plecând din Viena d'abea la 26 Februarie 1854, — căci aceasta e data marșrutei — ajunge la Pesta în 5 Martie, iar la Arad în 10 Martie. De aici apoi a mers, de sigur, la Lipova.

Dăm în cele ce urmează însăși documentele din chestiune.

Vallás és közoktatásügyi ministertől.

893 m.

SZTOJKESZKU DEMETER LIPPAI G. N. E. ESPERESNEK.

A tömösvári g. n. e. püspök Zsivkovics Pantaleimon honáru-lási büne miatt javadalmát elvesztvén, nehogy a megye egyházi főnök hiánya miatt a lelki dolgokban hátramaradást legyen kénytelen szenvedni, addig is, míg a nem sokára megtartandó egyházi zsinatban e megye ügyei tárgyalatnának: Önt eddig tanusított hazafiui buzgalma következtében tömösvári püspöki helyettesnek ezennel ideiglenesen kinevezem, rendelvén önnek részére az Aradi sóbivatalnál június 1-től számítva 1200 pfortnyi évfizetést; egy-szersmind oda utasítván, mi szerint torontál megyei kormánybiz-tossal, és a verseczi püspöki helynökkel Vuja Ignáczzal érintke-zésbe téve magát, kellőleg, gondoskodjék hivei lelki szükségleteiről, olly formán, hogy a némelly helységekben különben is nagyobb számmal találtató lelkészeket helyeze át a lelkész nélküli helyekre. Elvárom önnek buzgalmától és belátásától mind azon intézkedé-seket, mellyeket jelen körülmények között a nép felvilágosítása, és megnyugtatása igényel.

Egyébként, minthogy ezen egyházi megye ügyeit tárgyaló, és intéző zsinat rövid idő alatti megtartása szándékoltatik, önnek egyuttal kötelességévé teszem: miszerint mentől egyéb véleményes jelentést adjon arról: valjon tanácsos e jelenleg a szándékolt zsinat megtartása? és ha igen, jelelje ki a helyét, és terjessze fel a zsinat megtartására vonatkozó javaslatait.

Debreczen, május hó 31: 1849.

Vallás és Közoktatásügyi minister:

(ss) Horváth Mihály

Vallás és közoktatásügyi ministertől.

216 g. n. e.

A TEMESI PÜSPÖK HELYNÖKNEK.

Minthogy a vallás és közoktatásügyi ministeriumnál létező g. n. e. osztályt szándékozom mentülelébb rendezni: felhivom önt, mi szerint tanácsosi, titkári, fogalmazói, és segédfogalmazói állomásra alkalmas román és szerbajku egyéneket kiszemelni és azoknak névsorát e rendelet vételétől számítva nyolcz nap alatt hozzám beküldeni el ne mulasztja, ajánlatainál ügyelettel levén a képességre és a nemzet eránt mutatott tántorithatlan hűségre 's hazaszeretetre.

Budapest, junius 15-én 1849.

Vallás 's közoktatásügyi minister:

(ss) Horváth Mihály

(Răspunsul lui D. Stoichescu:)

Spre scrisoarea ddt 18 Iunie a. c. pentru organizarea secției bisericii greco neunite lângă ministeriul cultului, îndrăznesc a recomanda pentru consilieri pre ablegatul de acolo Pap Sigismund, de cumva și D-lui ministru purtarea lui de acolo va fi plăcută, pre Vasici Andrei birghermaistorul Verșeșului, Atanasievici Gheorghie fibirău în comit. Crașău, Riaș (?) Atanasie solgabiro în com. Te-meșv. — Aceștia sunt (?) rumâni.

Secretari și conțiști Bolici (?) Șandor, sârb și Panaiot Ghe-

orghie sârb Vârșet, — Popovici Ioan din Arad, Vlad ablegatul, Popovici Simeon și acum secretar acolo; Atanasievici Alexandru din Logoj, Rezey Alexandru din Logoj.

Vallás és közoktatásügyi ministertől.

217 g.

SZTOJKESZKU DEMETER TEMESVÁRI G. N. E. PÜSPÖKI
HELYNÖKNEK.

A pénzügyi ministernek folyó év és hó 13-án 7644. szám alatt kelt átírata szerint önnek mint temesvári g. n. e. püspöki helynöknek ezerkétszáz pforint fizetése, a lippai sóhivatalnál ugyanaz napról utalványoztatván: erről ön kellő hozzátartás végett ezennel értesítetik.

Budapest, Iunius 18-án 1849.

Vallás és közoktatásügyi minister:

(ss) Horváth Mihály

K. k. Festungs Commando in Kufstein.

ENTLASSUNGS CERTIFICAT

Für Herrn Demeter Petrovits alias Stojkeska, von Belias Temesvar Comitats gebürtig, griechisch nicht unirter Religion, früher Erzpriester des Lippaen Distriktes, welcher mit heutigen Tage seine in Milderungswege auf vier Jahre Allergnädigst herabgesetzte Festungsarreststrafe bendet hat; — daher entlaszen der k. politischen Behörde zum weiteren Verfügung gestellt wird.

Kufstein, am 19 Februar 1854.

Sr. k. k. apostolischen Majestaet
wirklicher Oberstlieutenant und
Festungs Commandant
Graf (indescifrabil)

GEBÜNDENE MARSCHROUTE.

<p>Jahre: 60. Religion: gr. n. u. Stand: ledig Statur: mittelgross Gesicht: länglich Haare: weiss Augen: blau Mund: } prop. Nase: } Besondere Kennzeichen: Vorgebeugter Gang</p>	<p>Für Petrovits Demeter alias Stoikuska Charakter } oder } Erz- Beschäftigung } priester Gebürtig von Bebias Zuständig nach Lippa in Ungarn Eigenhändige Unterschrift: Demeter Stojkesku</p>	<p>Reiset von Wien auf gerader Strasse über nach Pest und hat sich daselbst gleich nach der An- kunft beider löblichen k. k. pol. (?) in Pest gehörig zu melden.</p>
--	---	--

Alle löblichen Civil und Militär-Behörden werden ersucht, den Vorzeiger dieser Marschroute, in so fern er nicht von dem vorgezeichneten Wege abweicht, frei und ungehindert passiren zu lassen.

Von der k. k. Polizei-Direction

Wien, am 26 Februar 1854.

(L. S.)

(indescifrabil)

k. k. Oberko[mis]sär

Gesehen zur Heimreise über Szegedin, Arad, nach Lippa.

Pesth, den 5 März 1854.

(L. S.)

(indescifrabil)

No. 159. Passirt Arad, am 10 März zur direkten Reise nach Lippa.

(L. S.)

(indescifrabil)

Aceste câteva informații despre protopopul D. Stoichescu de odinioară, al Lițovei, ar merita să fie întregite prin alte cercetări, de ale altora, cari, poate, ar mai găsi ceva de spus.

Dr. GH. CIUHANDU